

Володимир Святненко: Шлях Воїна Духу

Святненко В. Самурай. Українська історія. Роман. Житомир, ФОП О. О. Євенок, 2019. 608 с.

Несподівано на День закоханих мені пощастило. Приз – роман «Самурай. Українська історія». За зображенням двох закоханих на тлі сонця, що забарвило собою морські простори, і назвою пропонувалося вгадати тему-ідею твору. Цікавий піарний хід (менеджерам на замітку). Я купилася – і не шкодую. Надсилаючи мені примірник, автор навіть пожартував, чи не з'явилися шпигуни в його найближчому оточенні, настільки моє визначення (на його думку) відобразило замисел.

Як у більшості, напевно, випадків віртуальних знайомств, що зав'язуються у світовій павутині, що ми знаємо про людину? Де мешкає. Звідки родом. Чим захоплюється. Громадський діяч, лавреат кількох конкурсів малої прози (серед них – всеукраїнські імені І. Огієнка (2017) та імені І. Чендея (2020)), дослідник і популяризатор історії Брусилівщини, що на Житомирщині, в постатях; мешкає в Києві й бере участь у розробці цікавих культурологічно-краєзнавчих проєктів, що засвідчує низка книжок, а також міжнародних економічних проєктів, що потверджують наукові публікації за кордоном. Це той мінімум, якого мені, здавалось, достатньо, аби скласти думку про перспективного прозаїка, широкій натурі якого, вочевидь, в одній царині діяльності затісно. Тільки отримавши роман, обсяг якого сягає за 600 сторінок, зрозуміла, як мало я знаю про автора.

Ми всі заручники інформаційного огрому, покарані кліповою пам'яттю. Наші джерела літературної критики безнадійно замулюються. Як наслідок, поглядові, зверненому до зоряного неба сучасної української літератури, відкриваються яскравим блиском лише відомі сузір'я. Тьмяні зір у сезон зорепаду. І нечасто втішається відкриттям нової зірки, яка має потужне внутрішнє світло. На щастя Володимира Святненка, його зірку помітили чутливі літературні телескопи на обох земних півкулях: «Самурай» приніс своєму авторові дві престижні нагороди, не встигла я ще дочитати роман: у Міжнародному літературному конкурсі прозових творів україномовних видань «DNIPRO-BOOK-FEST – 2020» (Диплом III ступеня) та лаври першої премії Міжнародного літературного конкурсу імені Воляників-Швабінських при Фундації Українського вільного університету в Нью-Йорку (2020). Тож порадіймо за успішну самореалізацію непересічного українця-патріота!

Здавалося б, що додати до місця, яке посів роман у сучасному літпроцесі, нічого. Однак митець має бачити перспективу власного зростання, а маститі й знамениті не дуже охоче діляться секретами творчої кухні. Очевидно, і в такій позиції є сенс, бо вдосконалення тексту потребує навичок саморедагування, тобто певного відчуження від написаного, наповненого твоїм подихом, нервом, любов'ю. А коли людина відома на рідних теренах не тільки активною громадянською позицією, але й користується високим рівнем довіри як автор кількох підручників з історії рідного краю, то ймовірність

некомпліментарного аналізу написаного зводиться до нуля. Проте я ризикну. Щоб заощадити час талановитого автора.

До сильних сторін прозаїка, які варто наголосити, належить уміння знайти цікаве композиційне рішення для репрезентації актуальної проблематики. Так, історичною канвою для розвитку сюжету роману «Самурай. Українська історія» слугують події від російсько-японської війни 1904–1905 рр. до національно-визвольних змагань в Україні 1918–1921 рр. Панорамне бачення двох ментальностей – країни сакур і самураїв та батьківщини пшеничного колосу і козацького лицарства – сплітається у внутрішньому сприйнятті головного героя Семена Булашенка, нащадка козака-запорожця, який волею обставин потрапляє в полон після ураження броненосця «Рюрик» японцями і змушений виявляти притаманну селянинові кмітливість і беручкість у роботі, не втрачаючи власного почуття гідності й шанобливого ставлення до людей праці й культурних традицій іншого народу. Уміння бачити красу і творити стосунки за законами краси дає Семенові змогу не тільки опанувати мистецтво спілкування в іншомовному середовищі, але й сприяє розвитку закладених козацьких генів вільнолюбства, боротьби за справедливість, прагнення гармонізувати суспільні відносини, що й стає поштовхом до повернення його разом із молодого дружиною Еміко із самурайського роду Сумідзу на Батьківщину й участь у збуреному більшовиками соціальному протистоянні.

Майстерність романіста простежується в тому, як органічно поєднуються (за філософським законом єдності й боротьби протилежностей) життєві шляхи Семена Балашенка, Івана Яковини й Арсентія Чубенка – матросів, вихідців з України. Коли здається, що зв'язок між полоненими втрачений назавжди, їхні долі знову схрещуються, немов наочно демонструючи притчевість морального вибору кожного та подальший вплив цього вибору не лише на власну долю, але й на здатність будувати чи руйнувати те, що тобі дороге, – особистісні стосунки чи державу. Намагання ж зберігати нейтралітет виявляє пасивність чи безвольність характеру, а отже, програшну позицію, бо так чи інакше в оточенні спритників людина без ідейних переконань перетворюється на іграшку для маніпуляцій її страхами.

Володимир Святненко пише про те, що добре знає, – традиції і звичаї двох народів (як з'ясувалося, він проходив стажування в Японії, тож не міг не зупинити пильного краєзнавчого погляду на особливостях життя острів'ян), дозвано вводить японські слова для передачі деталей побуту, національного вбрання, особливостей господарювання, кодексу бусідо, без чого неможливо передати колорит і ментальність Країни Вранішнього Сонця. Демонструє знання з будови й обладнання військового судна, японського житла, ткацького верстата тощо. Знайшлося місце в романі для перекинення містка в царину культурних зв'язків між Японією та Україною: згадано письменника і співця Василя Єрошенка, який навчався в Токійській школі сліпих. А розкошування автора-краєзнавця на рідних просторах, де кожна балка, лісок, не кажучи вже про історію володіння конкретних осіб, – то результат досконалого володіння матеріалом, помножений на безмежну любов до свого, рідного.

Які зауваги хотілося б зробити, незважаючи на зазначені високі оцінки? Передусім – робота зі словом у пошуку якнайточнішого, аби уникнути прикрої тавтології в межах одного речення: «обрій спалахнув вогником, <...> запалахкотів розвихреним полум'ям» [с. 7], «Ранкова прохолода від вологого морського вітру студила його тіло, невідома морська пустеля викликала тремтіння» [с. 8]. По-друге, доречність опису портрета має бути вмотивована. За В. Фащенком, портрет виконує функцію психологічного жесту. Іншими словами, він «зчитує» вдачу, фіксує мимоволі внутрішні порухи чи наміри як свого власника, так і того, чиїм зором побачений. Значно цікавіше, якщо портрет одного літературного персонажа створюється стереоскопічно – з накладання різних фокусів його сприйняття, наприклад, очима товариша, оцінювальним поглядом голови комісії з працевлаштування, закоханим поглядом дівчини, упередженим позирком супротивника тощо. Якщо роздуми вахтового Семена Балушенка (за допомогою прийому психологічного паралелізму з тишею світанкового океану) дають уявлення про гармонію духовного світу персонажа, про селянське коріння й одвічні тривоги про врожай, чим персонаж стає близьким і «своїм» для читача, то його портрет, що передує рефлексії споглядання, програє, на мій погляд, оскільки запропонований, по-перше, очима наратора, а отже, одразу «видає» ставлення автора до свого «ідеального» героя і позбавляє читача змоги пізнавати його, відкривати внутрішній світ іншої людини. Тому побажання авторіві – більше довіри до читача, навіть якщо твір написаний балансуванням на межі двох жанрів – історичної прози і романтично-пригодницького роману. По-третє, в літературі приваблює не тільки сюжет, навіть не стільки він, бо ж модернізм дав читачеві потік свідомості, екзистенціалізм досліджує внутрішню боротьбу персонажа в ситуації морального вибору, – приваблюють відкриття в царині психології індивіда, вплив мотиваційних чинників на вектор і динаміку його розвитку. Доба поляризації «правильних» героїв і їх опонентів змінилася дифузією в одній людині грішника і праведника. На мою думку, ліпше залишити певну недомовленість стосовно головного персонажа, дати йому право на загадку, ніж перебрати з пафосом, який виростає з пієтетного ставлення. Урешті-решт, є рятівна іронія. Бо на однолінійність творення образу чатує оманливе в суб'єктивізмі почуття міри. Читач, не побоюся банального повторення, шукає в тексті себе. А хто без докорів сумління може стверджувати свою ідеальність... Проте хочу наголосити: моє бачення суб'єктивне і не претендує на вичерпність. Та все ж...

Розв'язка «Самурая» – здійснення Семеном обряду сеппуку (харакірі) після помсти за смерть Еміко як власний суд честі й обов'язок вірності. Звільнення душі від матеріальних ланців тіла і перехід у вічний спокій нірвани. Філософія Шляху Воїна Духу синтезувала козацьке і самурайське ставлення до сенсу життя як гідної зустрічі смерті. Перший у творчій біографії письменника роман віддзеркалює його роботу над собою, тож сподіваюсь, що шлях лицаря-дослідника допоможе Володимирові Святненку стати гідним послідовником таких майстрів пера, як Павло Загребельний, Юрій Щербак,

Юрій Мушкетик, Валентина Мастерова і написати ще не одну «сповідь про те, що тримає людину на світі й у вічності»...

Антоніна Царук,
м. Кропивницький